

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

ON CAPITAL FLOWS AND FOREIGN TRADE ACTIVITY

Ignat Papazov

D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

Abstract: The main objective of international economic relations is the realization of benefits from the participating countries. The multiplication of these benefits from the international exchange of real financial assets is multiplied. In the course of international economic exchanges, monetary claims and liabilities between entities from different countries occur in general. These estimates are expressed in foreign currency and they build up the system of international currency relations.

Keywords: foreign exchange, cash relationships, international contracts, international trading, currency denomination, trade balance.

ОТНОСНО КАПИТАЛОВИТЕ ПОТОЦИ И ВЪНШНОТЪРГОВСКАТА ДЕЙНОСТ

Игнат Петров Папазов

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Резюме: Основна цел на международните икономически отношения е реализирането на изгоди от участващите в тях страни. Мултиплицирана е зависимостта на тези изгоди от международния обмен на реални финансови активи. При осъществяване на международния икономически обмен възникват най-общо парични вземания и задължения между субекти от различни страни. Тези разчети са в чуждестранна валута и изграждат системата на международните валутни отношения.

Ключови думи: валутна търговия, парични взаимоотношения, международни контракти, международна търговска сделка, валутна деноминация, търговски баланс.

ВЪВЕДЕНИЕ

Необходимостта от валутната търговия произтича от обстоятелството, че на територията на всяка държава силата на законно платежно средство притежава единствено националната ѝ парична единица. За да се финансират разходите на нейна територия и да се погасяват задълженията към нейните резиденти, на чужденците е необходимо след инкасиране на чуждестранната валута да я конвертират в местна с оглед ползването ѝ в националните граници. В този контекст, Д. Тошев отбелязва, че “сделките, които се извършват на външните пазари, се различават от тези на вътрешния пазар главно по начина на плащането”¹. Доминантни тук са паричните взаимоотношения, произлизащи от международните контракти за покупко-продажба на стоки и разни услуги. Принципно, под „международна търговска сделка“ се разбира съглашение между две или повече лица, разположени в различни страни по доставката на установени количества и качества товарни единици или оказване на услуги съобразно договорните клаузи между страните. Именно международният търговски договор се явява правният регламент и икономическото съдържание на разплащанията с чужбина. Формализмът на сделката се състои в това, че “купувачът може да бъде уверен, че ще получи поръчаните от него стоки или услуги до доплащане на стоката. От своя страна продавачът иска да бъде уверен, че плащането ще бъде осъществено до експедицията на стоката или изпълнението на услугите”². Съгласуването на доставката и плащането ѝ играят съществена роля в търговските сделки. В процеса на търговската обмяна между страните се открояват със значимостта си *международните плащания*. Те представляват стойностния атрибут на стоковото производство и размяна във външнотърговските отношения. Чрез тях се уреждат парични отношения между отделни физически и юридически лица от различните страни, както и парични отношения между самите държави. В по-широк аспект, съобразно породилите ги причини, международните плащания се детайлизират в три отделни групи:

1. Плащания, свързани с превеждане на средства от субект от конкретна държава на друг такъв, находящ се в друга държава и произтичащи от:

- размяна на стоки при внос – износни операции;
- внос на печалби и дивиденди, придобити в чужбина;
- износ на печалби и дивиденди от задгранични инвеститори;
- покриване на разходи по издръжка на туристи, учащи се и пребиваващи зад граница лица.

2. Плащания между отделните лица и предприятия с различна държавна принадлежност по силата на държавни спогодби.

3. Плащания между отделните държави по издръжка на пребиваващи в чужбина държавни служители и други причини.

Най-общо, международните плащания са съставени от всички платежни отношения, обусловени от извършени услуги на клиенти в международната търговия, инвестиционната дейност и туризма. Те могат да се дефинират още като елемент от системата на международния икономически обмен, а платежните отношения са всъщност тяхна функция.

В по-тесен смисъл, при обслужване на външнотърговската дейност плащанията се разглеждат като ограничител на времевата разлика между движението на стоките или услугите и съответно движението на стойностния им еквивалент. За минимизиране на

¹ Тошев, Д. Парично обръщение и кредит, 1955, с. 221.

² Първанова, Р., Б. Пенчев. Интереси на търговеца при външнотърговските сделки и плащания, С., 1992, с. 72.

потенциалните рискове при извършване на сделките е нужно да се съблюдава алгоритъмът на разчетите, при който:

а) Контрагентите винаги произхождат от две или повече държави, а това предполага пресичане на различни национални граници и законодателства;

б) Външнотърговската сделка ангажира значителен брой непреки участници, в т.ч. транспортни, спедиторски и застрахователни компании, банки, което означава и завишаване на сложността им и търговския риск. Това изисква вземане на оптимални решения, обезпечавачи гъвкавото протичане на операцията;

в) Сключването и изпълнението на външнотърговските сделки е подчинено на утвърдените от Международната търговска камара в Париж обичаи и зависи от общата външноикономическа политика на страните, в които оперират партньорите. Придържането към тези постулати има съдържателен рефлект върху подработването на договорите за покупко-продажба и прагматичното решаване на възникнали между контрагентите търговски и правни спорове;

г) Плащането при външнотърговската сделка най-малко за единия от участниците е в чужда валута и носи риска от евентуалното увеличаване на разходите по гарантирането и уреждането на плащанията;

д) Технологичният цикъл на външнотърговската сделка обединява нейната подготовка, сключване и изпълнение, които елементи в еднаква степен индикират обекта на сделката, моментната пазарна среда и преследваните операционни цели.

ВЪНШНОТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ И МЕЖДУНАРОДНИ ПЛАЩАНИЯ

Разрастването на външнотърговските разчети изцяло е в духа на либерализирането на външната търговия, започнало още в средата на XIX-ти век. Тогава, едновременно с отпадането на държавния монопол и разрешителния режим върху нея, се премахва пазарната стагнация и се увеличава кръгът от предприемачи – производители и търговци. Първоначално продавачите и техните клиенти кореспондират дистанционно, а международният характер на сделките се определя според националната принадлежност на партньорите. Ако за всеки един от тях, на територията на неговата държава, като законно платежно средство се ползва само местната валута, то в сключената между тях сделка не фигурира задължително приложима такава. Оттук свободата на избора на собствената за всеки един от партньорите или трета валута е първото обстоятелство, доказващо тогавашните стремежи към “отваряне” на производството в по-широк периметър и безпроблемното уреждане на породените от него чуждестранни отношения. Въпреки консенсусната основа на плащането, самите платежни средства са били чуждестранни за единия, а често и за двамата контрагенти. Например днес при най-разпространения вид трансакция на валутните пазари spot често се използват три валути³. Това детерминира валутната обмяна като неизбежна част от международната търговска сделка.

Позитивният ефект от различната валутна деноминация на външнотърговските разчети резонира върху “получаването на реални и финансови изгоди”⁴. Търговията с реални финансови активи и предимствата от нея са в центъра на международния валутен обем и свързания с него валутен курс (“Devisenkurs”, “tipo di cambio” – б.а.). Обикновено валутният курс варира, а неговата изменчивост е повлияна тъкмо от измененията в рамката на текущия платежен баланс. Чрез този документ се обобщават платежните

³ Георгиев, Г. Особенности при изпълнение на spot сделки с трети валути. Proceedings of IV-th international scientific conference Climate change, economic development, environment and people. Regional development of Central and Eastern European countries. Пловдив, 2015, с. 164.

⁴ Димова, Р. Международни икономически отношения. С., 1995, с. 4.

отношения на всяка страна с останалия свят. Той отразява съотношението между вземанията и задълженията от и към чужбина, възникнали през определен период от време и чийто падеж е настъпил. Много рядко сумата на постъпленията на дадена страна се равнява на сумата на плащанията ѝ. При условие, че чуждестранните вземания на една държава превишават задграничните ѝ пасиви, платежният баланс е активен. При обратната ситуация, известна в практиката като „чисто изтичане на средства“, балансът ще е пасивен. В съвременните условия важен конструктивен елемент на платежния баланс е разликата между приходите от изнесения капитал и плащанията по внесения капитал под формата на печалби, лихви и прочее модалитетни компоненти. Тя кореспондира с диференцията между плащанията и постъпленията по вноса и износа на услуги и стокови операции.

В международната търговия конкретно „платежният баланс се намира под влиянието на търговския баланс на страната, който се включва изцяло в него“⁵. Търговският баланс документално онагледява разликата между постъпленията от стоков износ и плащанията по вноса. Тази именно разлика се възприема като възможна, но не и единствена, причина за неравновесие в платежния баланс. Освен, че е част от платежния баланс, търговският илюстрира само стокови разчети, допълващи общата информация относно външноикономическия обмен. Неравновесието на този баланс може да се дължи и на различията в потребяването на местни и вносни стоки поради нееднаквото им естетическо или техническо равнище, както и вследствие на ограничителната външнотърговска политика, прилагани от дадена държава или нейните търговски партньори. В тази връзка се откроява субординацията между двата документа и съдържащата се в тях информация. Следва да се добави, че „невинаги при активен търговски баланс ще имаме активен платежен баланс и обратно“⁶. Допустимо е на база плащанията извън стоковия оборот при активен търговски баланс да се изведе пасивен платежен баланс. Показател за измерване на протеклия външноикономически, вкл. външнотърговски, обмен и неговата ефективност е салдото, което се образува за всеки отделен период. Оценката на салдото може да се формулира както от гледна точка на физическите стокови потоци, така и обобщено за комплексния резултат във валутно изражение. Наличието на активно салдо показва, че валутното изражение на износа за определен период превишава това на вноса. Обратно – пасивното салдо обозначава негативната диспропорция между вноса и износа, при което стоковата маса във вътрешното държавно стопанство се увеличава. Тази аналитика обаче се абстрахира от влиянието на цените и валутните курсове върху валутната стойност на вноса и износа и се свежда до прилагане на базови цени. Абстракцията от действието на пазарните механизми обаче прекъсва връзката със закономерностите на международните пазари и елиминира един главен фактор на външнотърговската динамика, каквито са цените. Те, заедно с курса на чуждестранната валута в местни парични единици, участват във фирмената стратегия при избора между вътрешен и международен пазар за покупко-продажба на активи. Светослав Масларов отделно подчертава, че „изразяването на търговския обмен в текущи цени дава несравнимо по-богата информация за реалните процеси при международната размяна на стоки“⁷.

През началния период от компонирането на международния пазар последният свързва вътрешни стопанства с относително висока степен на самостоятелност в размяната на крайни продукти при практически непроменливи валутни курсове. Типична за динамиката на вноса и износа е зависимостта от променените съотношения между вътрешни и международни цени. Това се обяснява с високата степен на

⁵ Йорданов, Д. Учение за банката. В. 1933, с. 97.

⁶ Йорданов, Д. Цит. съч., с. 97.

⁷ Стоименов, М., П. Даскалов, Св. Масларов. Международни валутни отношения. С., 1992, с. 7.

еластичност на външната търговия спрямо ценовото равнище. Относителното покачване на международните цени стимулира износа и ограничава вноса, сравнимо с относителното покачване на тези цени, и едновременно съдейства за образуване на активен, съответно пасивен търговски баланс.

В крайна сметка търговският, заедно с платежния баланс, осигурява синтезирана информация относно измененията в конкурентоспособността на вътрешното стопанство на международния пазар в реално изражение според постигнатите при внос – износните операции цени. Двата баланса могат да се възприемат и като регистри на показателите за общата външноикономическа активност. В контекста на икономическите сделки се вписват и търговските, което обвързва съдържателно двата документа и основателно поставя въпроса необходимо ли е диференцирането на балансите според характера и матуритета на отделните операции и засегнатия в тях обект. След като платежният баланс представлява общ статистически отчет за икономическите сделки между резиденти на различни държави за определен период, то тази негова трактовка напълно изключва делимитацията на платежен и търговски баланс и предполага критическия поглед върху въведеното от проф. Л. Фрей понятие “разчетен баланс”. За нуждите на практиката е приемлива една по-обща компилация на определенията за баланса във вид на “баланс на разплащанията” или пък „разплащателен баланс”, отколкото интерпретирането им като части от цялото. Под горното наименование балансът ще се прилага като статистическа таблица, съдържаща актуална информация относно капиталовото движение при икономическите, респ. търговските, сделки с чуждестранни контрагенти и показателите за анализиране на резултатите от тях. Казаното поставя под въпрос изразеното от Фрей мнение, че “търговският баланс например се явява съставна част на разчетния баланс като самостоятелна категория”⁸. Евентуалното възприемане на по-широко понятие, обединяващо всички операции, създаващи вземания и задължения на междудържавно и междуфирмено равнище, би елиминирало досегашното категоризиране на балансите на “разчетен”, “търговски” и “платежен” – термини, които съобразно вложения в тях смисъл могат да се тълкуват и като синонимни.

Колкото и дискусен да е проблемът с теоретико-практическото съдържание на платежния баланс, се налага изводът, че той е основният показател за равнището на международните връзки на дадена страна, в чийто обхват попадат и външнотърговските отношения. Така се установява и скоростта на международната реализация на произведената продукция в условията на интензитет на международните икономически отношения и нарастващата взаимозависимост между отделните държави в решаването на сложни национални и глобални проблеми. Международната търговия протича с множество практически и финансови затруднения за участващите в нея субекти и главно богатият им опит е повлиял върху стандартизацията и дори унификацията на подходите, методите и формите на осъществяване на операциите. Тези съществени промени в алгоритъма на разчетите обаче не ограничават *рисковите ситуации от финансово-правен характер*, което изисква процедурите за преодоляване на негативите във външната търговия да се разглеждат като разграничими елементи от системата на международните плащания. Към тях се отнасят начинът, средствата и формите на плащане, определящи общия ред за предаване на стоката от страна на продавача и приемането и заплащането ѝ от вносителя. Както бе споменато, предназначението им е да обвържат момента на прехвърляне на собствеността върху стоката с момента на получаване на валутния ѝ еквивалент. Доминантен тук е начинът на плащане, тъй като регламентира на кой стадий от движението на стоката, предмет на външнотърговския договор, ще се осъществи самото разплащане. Той определя и момента, в който

⁸ Фрей, Л. Основные проблемы международных расчетов. М., 1945, с. 19.

бенефициентът получава дължимата от чуждестранния дебитор сума по разчета. *В международната търговия са се наложили три платежни варианта – наличен, плащане на кредитни условия и плащания с право на опция.*

Налични са онези плащания които се извършват до или срещу представяне на стоково-разпоредителни документи или самата стока от износителя на купувача. Уреждането на платежните отношения става или при получаване на авизо от износителя, изразяващо готовността му за стоквата експедиция, или срещу предоставяне на комплект от стоково-разпоредителните документи на купувача с гратисен срок на плащане.

Плащането на кредитни условия се характеризира с предоставяне на кредит от бенефициента на вносителя и авансово плащане по доставката в обратния ред. При този подход кредитното плащане възниква след получаване на стоката от вносителя или преди транспортирането на доставката.

Наложена в момента практика допуска и т.нар. комбиниран начин на плащане, включващ налично и кредитно плащане. При него в наличност се покриват 90% от стойността на износните документи и след изтичане на определено време от доставката се покрива остатъка от тази стойност.

Плащането с право на опция дава на вносителя изборна възможност – да заплати в брой доставената стока или да се възползва от търговски кредит, предоставен му от износителя. Ако приеме налично плащане, купувачът получава отстъпка, равна на лихвения процент в страната на бенефициента.

Независимо от традициите в прилагането на платежните методи, износителите носят риска да произведат и експедират стоката, без да получат договореното плащане. Вносителите от друга страна са изправени пред риска да платят частично или напълно контрактната стойност, но да не получат стоката. *Ролята на договорна застраховка за контрагентите срещу външотърговските рискове изпълнява формата на плащане.* Нейна основна задача е да удовлетвори икономическите интереси на страните по сделката, обезпечавайки надеждността на разчета. Трябва да се отбележи, че по своята същност отделните платежни форми в международната търговия нямат принципна разлика със съответните платежни форми, приложими вътре в страните. В този смисъл особеностите на акредитива, инкасото и другите вариации на банково посредничество, прилагани в сферата на търговията с чужбина, се явяват своеобразно „модифициране“ на плащанията в национален мащаб. Специфичният приложен алгоритъм на визираните платежни форми при външотърговските разчети изисква разделното им анализиране предвид сложността на операциите и обичаите в международната търговия.

Системата на международните плащания обединява условията за осъществяване на плащанията между страните и възможностите за либерализацията им. *Съществуващите практически модели за това се измерват с два типа системи за международни плащания – валутен крилинг и плащане в конвертируема валута.* Тяхното прилагане е основано на законодателното уреждане на разчетите в кризисни периоди или адверзативните им стабилни икономически отношения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Алгоритъмът на международните търговски операции е тясно свързан с равнището на международните отношения. Това е първото и основно обстоятелство, даващо основания за следните по-важни пунктуални съждения:

Първо, международната търговия е в центъра на кръгооборота на вложения в материалното производство капитал и съдейства за ускорената му обръщаемост зад граница, увеличавайки стойността му чрез еквивалентния стокос обмен.

Второ, показател за измерване на състоянието и ефективността на търговията с чужбина, и въобще на трансграничните операции, се явява балансът ѝ с другите страни. Определението му като „разплащателен“ конкретизира общото му предназначение като „синтезатор“ на данни относно капиталовите задгранични потоци в различните им форми на проявление – стокови операции, външни заеми, доходи от капиталовложения и други подобни по компонентен субстрат.

Трето, съществено значение за ефективността на разчетите има приетата разплащателна форма – своеобразен гарант на гъвкавостта на операциите.

Именно изложените горе ключови моменти, изпълващи съдържанието на международната търговия, потвърждават, че тя запазва мястото си на форум, чрез който кореспондират специфични търговски интереси, обезпечени с регулативната намеса на банките в глобален аспект. Международната търговия индикира степента на отговорност не само на националното производство, но и на местните финансови пазари чрез сближаването на отделните икономики.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Георгиев, Г. Особенности при изпълнение на spot сделки с трети валути. Proceedings of IV-th international scientific conference Climate change, economic development, environment and people. Regional development of Central and Eastern European countries. Пловдив, 2015.
2. Димова, Р. Международни икономически отношения. С., 1995.
3. Йорданов, Д. Учение за банката, В. 1933.
4. Първанова. Р., Б. Пенчев. Интереси на търговеца при външнотърговските сделки и плащания, С., 1992.
5. Стоименов, М., П. Даскалов, Св. Масларов. Международни валутни отношения. С., 1992.
6. Тошев, Д. Парично обръщение и кредит, 1955.
7. Фрей, Л. Основные проблемы международных расчетов. М., 1945.